

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІЗНОГО ТИПУ

Антоніна Полякова

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

В статті розглядаються сучасні підходи до організації системи фізичного виховання в дошкільних закладах різного типу. Проаналізовані особливості використання засобів і методів фізичного виховання дошкільників. Визначено, що наукове обґрунтування організаційної структури системи фізичного виховання дітей раннього дошкільного віку, яка сприяє вирішенню питань оздоровлення дітей, є актуальною науковою проблемою.

Annotation

This article reviews new approaches to the organization of physical education in preschool institutions of various types. The features of means and methods of physical education preschoolers. Determined that the scientific evidence of the organizational structure of the physical education of children of early school age, which assist in rehabilitation of children, is an actual scientific problem.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні посилюється увага суспільства до вирішення проблем формування особистості, її своєчасного фізичного і психічного розвитку, стимулювання творчої активності. Особливого значення ці проблеми набувають у системі навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Зниження рівня фізичного здоров'я населення України, особливо дітей, тривалий час розглядалося лише як результат несприятливої дії соціально-економічних, екологічних та інших чинників. Однак не менш значущим є негативний вплив на стан здоров'я комплексу педагогічних чинників, а саме: інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності, передчасного початку дошкільного систематичного навчання, невідповідності програм і технологій навчання функціональним та віковим особливостям дітей [1, 2, 6, 7].

За своєю актуальністю і практичною значущістю здоров'я дитини заслуговує пильної уваги, тому проблеми, які пов'язані з її здоров'ям та фізичним станом є найбільш злободенні на сучасному етапі. Від їх вирішення залежить не тільки майбутнє людського суспільства, а й подальший розвиток суспільства. Фізичний

стан підростаючого покоління більшістю дослідників розглядається як поняття статистичне і характеризується комплексом педагогічних, психологічних, фізіологічних демографічних показників.

Статистичні дані свідчать про те, що фізіологічно здоровими сьогодні народжуються не більше 14 % дітей, тобто більшість дітей відразу після народження не готова до фізично повноцінного життя.

Період раннього дитинства є одним з найважливіших і критичних етапів розвитку дитини. Самостійна наочна діяльність в процесі соціальних контактів призводить в цей період до формування таких психічних категорій, як творча активність, мислення і самосвідомість. Саме в цей період формуються індивідуальні стилі виконання тих або інших рухових дій, що надалі відображаються на підвищенні фізичного стану дитини.

У фундаментальних працях подається цілісна система для забезпечення фізичного та психічного здоров'я дітей. Різноманітні аспекти фізичного виховання дітей дошкільного віку надані в роботах Т. Круцевич [6], Н. Москаленко [7], Н. Пантелової [8], А. Пивовар [10] та ін.

Численними клініко-фізіологічними та педагогічними

дослідженнями показано роль рухової активності у забезпеченні гармонійного розвитку дітей різного віку, у профілактиці та лікуванні багатьох захворювань [7]. Розроблено рекомендації з використання різних засобів фізичного виховання в оздоровленні дошкільнят [7,10,12].

Інтенсифікація сучасного життя, розвиток і впровадження нових технологій у різних сферах суспільства зумовили процес реформування системи та змісту діяльності освітніх інституцій, у тому числі дошкільних дитячих закладів. Ці реформи пов'язані з раннім навчанням та ускладненням навчальних програм, що супроводжується підвищеним розумовим та фізичним навантаженням, яке негативно впливає на стан здоров'я дітей і викликає порушення постави, зниження опірності організму до негативних чинників довкілля, нервові захворювання [7, 14].

Тому наукове обґрунтування організаційної структури системи фізичного виховання дітей раннього дошкільного віку, яка сприяє вирішенню питань оздоровлення дітей є актуальною науковою проблемою.

Мета дослідження – визначити сучасні підходи щодо організації системи фізичного виховання в дошкільних закладах різного типу.

У даній роботі використовувались наступні **методи дослідження**: аналіз та узагальнення науково-методичної і спеціальної літератури; аналіз документальних матеріалів.

Робота виконується згідно з темою „Науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення” (номер державної реєстрації 0111U001169).

Результати дослідження та їх обговорення.

Соціально-економічні пере-

творення призвели до суттєвих змін в системі освіти в цілому і, зокрема, в дошкільному вихованні. Ці зміни торкнулись як організаційного, так і змістовного аспектів дошкільної освіти. Система дошкільної освіти представляє багатофункціональність дошкільних освітніх закладів, яка орієнтована на потреби суспільства і представляє різний спектр освітніх послуг з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини.

З'явилися дошкільні заклади для різних вікових груп, де забезпечується розвиток виховання та навчання у відповідності до базового компоненту, дошкільні заклади компенсаторного типу, комбінованого типу, сімейного типу, інтернатного типу, тощо.

Історичний огляд становлення системи дошкільного виховання у нашій країні показує, що серед головних недоліків (80-х років минулого століття) концепція дошкільного виховання визнала превалювання навчально-дисциплінарної моделі в педагогічному процесі. Аналіз стану суспільного дошкільного виховання показує, що мета дошкільного виховання зведена фактично на здобуття дітьми конкретних знань, умінь, навичок, без урахування особливостей розвитку особистості дитини.

Хоча вже тоді були закладені ідеї гуманізації дошкільної освіти і визнано пріоритет загальнолюдських цінностей, самоцінність дошкільного дитинства. Проект вітчизняної концепції дошкільного виховання продовжує втілення ідеї гуманізації на практиці.

У 2004 році вийшла Експериментальна базова програма «Я у світі». У програмі вперше визнано, що основна спрямованість роботи педагогів – це творчість, незалежність, позитивність, орієнтація на особистісне буття дитини [18]. Особливу значимість у конспекті

даної проблеми набуває проблема покращення здоров'я дітей у відповідності до головної концепції.

На сучасному етапі в Україні розроблено декілька державних програм виховання дітей дошкільного віку (“Малюк”, “Дитина”, “Перші кроки”), вибір яких зумовлений переважно економічними можливостями дошкільного закладу. Проте практичне використання цих програм ускладнено, оскільки більшість з них розроблено без урахування факторів фізичного стану дітей дошкільного віку. Дослідження щодо структури фізичного стану дітей поодинокі, вони стосуються, головним чином, шкільного віку [1, 2, 6, 7].

Проблемами фізичного виховання дітей ясельного та дошкільного віку займалися як медики, так і педагоги, яких хвилювало прогресуюче погіршення здоров'я дітей. На сьогодні у дошкільному віці кількість практично здорових дітей становить лише 3-4 %. Народження здорової дитини стало рідкістю, зростає кількість вроджених аномалій, мовних розладів у малюків тощо. Насамперед це погана екологія, незбалансоване харчування, інформаційні та нейро-психічні перевантаження, а також зниження рухової активності.

У пошуках інноваційних підходів до організації системи фізичного виховання у дошкільних закладах необхідно намагатися розкрити інтереси самої особистості дитини, необхідно допомогти їй як індивідууму розкрити свій потенціал, внутрішні резерви здоров'я та фізичного стану, дати можливість кожній дитині самовиражатися, бути поміченою, визначеною [7].

Розв'язання цих завдань допускає відхід від жорстокої регламентації занять, підвищення їх емоційної насиченості, максимальної різноманітності форм,

методів та засобів фізичного виховання.

Особливу увагу привертає програма спортивного виховання дошкільників, яка позитивно впливає на фізичний, когнітивний і психосоціальний розвиток дітей. Програмою, яка розроблена Козиревою О. [3], передбачено розвиток спортивної культури за трьома напрямками – блоками. Інформаційний блок дає можливість отримати достойні для дітей дошкільного віку знання про спорт. Мотиваційний блок спрямований на формування рухових, соціальних умінь і навиків відповідно до психомоторного розвитку дітей для підвищення їх фізичного стану.

Комплексний підхід до проблеми спортивного виховання дошкільників показує можливість рішення складних питань всебічного гармонійного розвитку дітей.

Для вирішення проблеми збереження і покращення здоров'я використовують засоби валеологічної, лікувально-профілактичної спрямованості та фізичного виховання. У той же час, треба відзначити, що у програмах оздоровчої спрямованості, які розробляються у дошкільних закладах, існує превалювання лікувальної діяльності над профілактичною і реабілітаційною.

У більшості програм дитина розглядається як об'єкт лікувально-профілактичних заходів, не використовується в повній мірі системний підхід до формування психофізичного здоров'я. Спеціалісти звертають увагу на слабку інтеграцію між педагогічним навчально-освітнім процесом та медичними технологіями [5].

Тому надзвичайної актуальності набувають механізми організації педагогічного процесу в фізичному вихованні, які орієнтовані на інтеграцію педагогічних технологій [1].

Гостро постає проблема розвитку адаптаційних здібностей, підтримка і корекція психофізичного здоров'я дітей 3-7 років. Діти даної вікової групи зіткаються з протиріччям між фізичною і психічною готовністю до активної соціальної та біологічної адаптації у відповідності до сучасних вимог.

Означені проблеми спонукають спеціалістів на розробку нових підходів до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільних закладах з використанням прийомів і методів навчання з урахуванням соматичних, інтелектуальних та фізичних здібностей.

Фахівці зарубіжних країн дають одноставну оцінку значенню фізичного виховання в дошкільний період і в зв'язку з цим намітилася повсюдна тенденція інтересу до цього аспекту фізичного виховання. Відносно цілей і завдань фізичного виховання в дошкільному віці думки фахівців різних країн також багато в чому співпадають. Так, і американські і європейські фахівці вважають, що головною метою фізичного виховання в дошкільний період є сприяння гармонійному розвитку дитини, при цьому особлива увага віддається психомоторному, розумовому і емоційному розвитку дітей [6, 8, 9].

Широкого впровадження набувають в останні роки інноваційні підходи щодо організації системи фізичного виховання у дошкільних закладах. Дошкільні заклади, які орієнтовані на зміни завдяки появі нововведень отримують можливості і стимули для свого розвитку, що призводить до оновлення системи освіти.

Однією з основних проблем оновлення дошкільної освіти є забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому,

оскільки ефективність педагогічних технологій значною мірою визначається інтеграцією психологічних і педагогічних факторів, які впливають на процес навчання, з внутрішньою структурою особистості дитини, з її індивідуальними можливостями і загальною спрямованістю.

Модернізація системи освіти сьогодні пов'язується насамперед із введенням в освітнє середовище інноваційних концепцій, в основу яких будуть покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення, тобто такі, які не лише на рівні ідей, а й на рівні інтерактивних технологій втілюють ідею гуманізації дошкільної освіти, яка є центральною в процесі її оновлення.

Важливою проблемою дошкільних закладів є пошук нових технологій підготовки дітей до навчання у школі без ушкодження стану здоров'я, які забезпечують інтелектуальний, фізичний і естетичний розвиток дітей. Крім того, підтверджена ефективність використання програми [7, 5], яка спрямована на підвищення рівня розвитку фізичної підготовленості та рухової активності. Програма включала нетрадиційні засоби оздоровлення, лікувально-профілактичні та оздоровчі заходи. Розумовий розвиток на уроках фізкультури здійснювався за допомогою мовного, логічного розвитку сенсомоторики, образно-творчого мислення і пізнавальних здібностей через сенсорні канали.

Як показують дослідження Н.Н. Колесникова [4], ефективною в умовах дошкільних закладів є комплексна система оздоровлення, яка включає нетрадиційні засоби, фізкультурні та лікувально-профілактичні заходи. Програма передбачає використання комплексу педагогічних і фармакологічних засобів профілактики

захворювань та оздоровлення, цілеспрямоване, систематичне застосування пріоритетних засобів та методик з урахуванням вікових особливостей дітей, формування свідомої мотивації оздоровчого процесу у дошкільників, залучення батьків з метою контролю за фізичним станом стимулювання активності дітей.

Визначними рисами даної системи є розгорнутість оздоровчої роботи, пріоритетність їх розвивальних форм, розвиток рухової активності, формування навиків раціонального дихання і правильної постави, використання загартувальних процедур, організація оздоровчого режиму з урахуванням рівня здоров'я, забезпечення лікувального харчування, психогігієнічних та психопрофілактичних методів та засобів.

Дуже цікавим інноваційним підходом є збереження фізичного та психічного здоров'я, розвитку пізнавальних процесів, художніх здібностей є технологія розвитку «Мандри у пісочному царстві». Вона забезпечує якісні зміни в інтелектуальній, емоційно-ціннісній, дієво-практичній сферах розвитку особистості відповідно до Базової програми «Я у світі».

Особливий інтерес викликають використання популярних видів організації рухової активності дітей дошкільного віку. Так, наукові дослідження свідчать про ефективність застосування танців на паркеті, які виступають як засіб гармонійного розвитку дитини, поліпшують психоемоційний стан, формує вміння керувати своїм тілом, задовольняє джерело естетичного та творчого початку в людині.

У вирішенні проблеми всебічного розвитку, укріплення здоров'я одну з провідних ролей в останній час відіграють нетрадиційні методи оздоровлення дітей дошкільного віку (туризм, аквааерабіка, дитячий фітнес та інші).

У дослідженнях [8] зроблена спроба наукового обґрунтування східних систем оздоровчої гімнастики для дошкільників, [7] висвітлила організаційно-методичні засади занять з дітьми старшого дошкільного віку із пріоритетним використанням програми «Са-фі-дансе», як засобу корекції фізичного стану. На думку автора дана програма за рахунок включення нетрадиційних видів, які представлені ігропластикою, ігровим самомасажем, іграми-подорожами, креативною гімнастикою сприяє зміцненню здоров'я, вдосконаленню психомоторних здібностей, розвитку творчих здібностей.

За останні роки сформовані погляди на інтегрований розвиток рухових, технічних і розумових здібностей дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Тому все більш актуальним стає питання, які пов'язані з науковим обґрунтуванням використання засобів фізичної культури для формування моральних якостей. У дослідженнях Є.Г. Яхно [21, 22] розроблено педагогічні умови комплексного розвитку фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Латвійськими вченими визначені вправи, які сприяють на психомоторний розвиток дитини і розвиток загальних вмінь і навиків, у різних проявах здібностей, творчих здібностей, комунікативних здібностей, сприяють формуванню самостійних дій [20].

У наукових працях Ю. Чернишенко [16], Н. Фоміної [15] доказана ефективність використання мотиваційно-потребового компоненту зв'язаного розвитку фізичних якостей і психічних процесів на заняттях з фізичного виховання.

Висновок. Таким чином, сучасними підходами щодо організації системи фізичного виховання в дошкільних закладах різного

типу є:

- втілення засобів валеологічної, лікувально-профілактичної спрямованості та фізичного виховання;
- створення комплексної системи оздоровлення, яка включає нетрадиційні засоби, фізкультурні та лікувально-профілактичні заходи;
- використання засобів для інтегрованого розвитку рухових, технічних і розумових здібностей дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання;
- втілення програми спортивного виховання дошкільників;
- втілення інноваційних підходів щодо збереження фізичного та психічного здоров'я, розвитку пізнавальних процесів, художніх здібностей тощо.

Перспективи подальших досліджень. Обґрунтування раціонального рухового режиму для дітей 3-4-х років, які відвідують дошкільні заклади різного типу, для вирішення завдань оздоровлення дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клімова М. Аналитический обзор технологий оздоровления детей дошкольного возраста / М. Климова // Матер. Межд. науч. конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех» 12-15 сентября 2011. – Молдова. – 2011. – с.95-97.
2. Кліш І.С. Традиційні форми і засоби фізичного виховання дошкільнят // Матеріали II республіканської конференції «Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні». – Луцьк: Надстир'я, 1996. – С. 400-404.
3. Козырева О. Дошкольники. Спортивное воспитание – фантазия или реальность / О. Козырева // Мат. VI междунац. Конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех», 6-9

- июня 2002 г., – Варшава, 2002 – т. 46. – ч. 2. – с. 251-252.
4. Колесникова Н.Н. Использование комплексной системы оздоровления в условиях детского сада / Н.Н. Колесникова, О.В. Максимук // Здоровье для всех. – Пинск, 2011. – № 1 – с. 35-40.
  5. Кравчук А.И. Комплексное физическое воспитание детей раннего и дошкольного возраста (состояние перспективы) / А.И. Кравчук // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка, 2007. – № 4 – с. 26-31.
  6. Круцевич Т.Ю. Перспективы совершенствования физического воспитания в системе образования школьников и учащейся молодежи. / Т.Ю. Круцевич. – К.: Здоровье.
  7. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: дис. ... докт. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. – Дніпропетровськ, 2009. – 461 с.
  8. Пангелова Н. Нетрадиційні методи оздоровлення у системі фізичного виховання дошкільників / Н. Пангелова, І. Сагунова // Спортивний вісник Придніпров'я, – Д.: 2011. – №1 – с. 22-24.
  9. Пангелова Н. Оздоровчо-розвивальна програма «са-фі-дансе» як засіб корекції фізичного стану дітей старшого дошкільного віку / Н. Пангелова, О. Москаленко // Спортивний вісник Придніпров'я, – Д.: 2011. – №2 – с. 21-23.
  10. Пивовар А.А. Взаємозв'язок розвитку пізнавальних здібностей і рухової активності старших дошкільників у процесі занять фізичною культурою та спортом // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. С.С. Єрмакова. – Х.: Донецьк, 2003. – №23. – С. 209-213.
  11. Пивовар А. Взаємозв'язок компонентів рухової системи та інтелектуальної сфери у старших дошкільників / А. Пивовар // Спортивний вісник Придніпров'я, – Д.: 2010. – № 2 – с. 38-40.
  12. Поліщук В.В. Факторний аналіз структури рухової і розумової діяльності дітей 5 і 6 років // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Вип. 44. Сер. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2007. – С. 259-262.
  13. Тупчій Н.О. Особливості виявлення оздоровчого ефекту під час занять фізичними вправами у дітей 5 – 6 років // Збірник наукових статей аспірантів галузі фізичної культури та спорту. Вип. 3. – Львів: ЛДДФК, 1999. – С. 128 – 131.
  14. Тупчій Н.О. Режими рухової активності дітей 5-6 років із різним рівнем фізичного стану: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Наталія Олександрівна Тупчій; Нац. Ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2001. – 18 с.
  15. Фомина Н.А. Сюжетно-ролевая ритмическая гимнастика как компонент комплексной программы развития и воспитания дошкольников в общеобразовательной системе «Школа 2010» / Н.А. Фомина, С.Ю. Максимова // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка, 2010. – №4 – с. 15-19.
  16. Чернышенко Ю.К. Научно-педагогические основания инновационных направлений в системе физического воспитания детей дошкольного возраста: автореф. дис... докт. пед. наук / Ю.К. Чернышенко. – Краснодар, 1998. – 52с.
  17. Шарманова С.Б. Эффективность применения круговой тренировки в физическом воспитании детей 5-7 лет / С.Б. Шарманова, А.И. Фёдоров, Е.А Черепов // Мат. VI междунар. Конгр. «Олимпийский спорт и спорт для всех» 6-9 июня 2002 г., – Варшава, 2002 – т. 46. – ч.2. – с. 289-290.
  18. Якименко Л. Базова програма в овітньому просторі українського дошкільця / Л.Якименко// Дошкільне виховання. – 2010. – № 7. – с. 2-5.
  19. Янкелевич, Е. И. Физическое воспитание детей от 0 до 7 лет Текст. / Е.И. Янкелевич. М.: Физкультура и спорт, 1999. – 206 с.
  20. Янсоне Р. Упражнения для психомоторного развития детей старшего дошкольного возраста / Р. Янсоне // Мат. VI між. наук-практ. Конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх» 17 травня 2000 р. – К: Олімпійська література, 2000 – с. 456.
  21. Яхно Є.Г. Комплексний розвиток фізичних і моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. Дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Євгеній Григорович Яхно; Дніпр. держав. інстит. фіз. культ. і спорту. – Д., 2011. – 21с.
  22. Яхно Є. Комплексне виховання особистості старшого дошкільника в процесі занять фізичними вправами / Є. Яхно // Спортивний вісник Придніпров'я, – Д.: – 2010. – № 2 – с. 28-30.

